

17.11.2022

POL-2022-144358

Hallintovaliokunta
hav@eduskunta.fi

Eduskunnan hallintovaliokunnan lausuntopyyntö 8.11.2022

1 Helsingin poliisilaitoksen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle HE 220/2022 vp

1.1 Lausuntopyyntö

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Helsingin poliisilaitokselta asiantuntijalausuntoa hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 220/2022 vp).

1.2 Asiantuntijan lausunto

Helsingin poliisilaitoksella (HPL) on vuoden 2021 alusta toiminut valtakunnallinen ihmiskaupparikosten tutkintaryhmä, jonka vastuulla ovat ihmiskaupparikosten ennalta ehkäisy, paljastaminen ja syyteharkintaan saattaminen koko valtakunnan alueella. Osana toimintaa tutkintaryhmä koordinoi valtakunnallista asiantuntijaverkostoa sekä osallistuu viranomaisyhteistyöhön ihmiskaupparikosten torjumiseksi. Tutkintaryhmän tehtävänä on myös osaltaan huolehtia riittävän osaamisen ja tason kehittämisestä, hyvien tutkintakäytäntöiden luomisesta sekä tuen, ohjeistuksen ja neuvonnan tarjoamisesta myös aluevastuuperiaatteella tutkittaviin juttuihin, sekä varmistaa yleisesti uhrien suojaamistoimenpiteiden toteuttaminen ja auttamisjärjestelmään ohjaaminen poliisissa.

Ihmiskaupan uhrin auttamisen ja rikosprosessin välinen yhteys

Hallituksen esityksen tavoitteet rikosprosessin ja uhrien auttamisen välisen suhteen heikentämisestä ovat kannatettavia. Rikosprosessin ensisijaisena tavoitteena on rikosvastuun toteutuminen, ja siten ihmiskaupan uhrien auttamisen tulisi perustua uhrin tilanteeseen, ei rikosprosessin vaiheeseen tai mahdolliseen lopputulokseen. Ihmiskaupparikoksen esitutkinta on keskimääräistä haastavampaa ja on sekä kestoaltaan että lopputulokseltaan vaikeammin ennakoitavaa kuin rikoslakirikosten keskimäärin. Vaikka ihmiskauppaa koskevassa rikosasiassa rikoksen tapahtuminen ja uhrin avun tarve ovat ilmeisiä, ei esitutkinnalla välttämättä saada kerättyä tarpeeksi näyttöä kyseisen rikoksen melko korkeana pidettyyn näyttökynnykseen. Tämän lisäksi ihmiskaupparikokset yleisenä ilmiönä käsittävät tekoja, jotka täyttävät ihmiskaupan lisäksi tai sijaan useiden muiden rikosten, ns. lähirikosten tunnusmerkistöjä. Näitä lähirikoksia ovat yleisesti kiskonnantapainen työsyryntä, paritus ja kiskonta, sekä parituksen ja kiskonnan törkeät tekomuodot.

Rikosprosessista eriytetty, asiaan erikoistuneen viranomaisen suorittama tunnistaminen ja avuntarjoaminen antavat paremmat lähtökohdat ihmiskaupan uhrien auttamiselle sekä ilmiön torjumiselle uhrin asemaa parantamalla.

Toipumisaika ja ilmoitusvelvollisuus

Vastaanottolain (746/2011) 36 § mukaisella toipumisajan myöntämisellä ja siihen liittyvällä ilmoitusvelvollisuudella ei ole ollut merkittävää vaikutusta poliisitoimintaa. Ihmiskaupparikosten esitutkinnassa asianomistajan kuulemisella on merkittävä painoarvo, ja saatujen kokemusten perusteella uhri on usein haluton kertomaan tapahtumista tai kertoo totuuden vastaisesti, mikäli poliisilla ei ole muuta tietoa rikoksen olosuhteista kuin asianomistajalta itseltään saatu, eikä asianomistajan kanssa ole tehty luottamuksen rakentamiseen tähtäävää työtä. Siten tieto asianomistajasta, joka ei ole halukas yhteistyöhön poliisin kanssa, ei itsessään ole merkittävä rikosten paljastamiselle tai estämiselle. Esityksen perustelujen mukaisesti pykälän kumoaminen on perusteltua.

Ihmiskaupan uhrien varsinainen tunnistaminen

Esityksen laajemmat perustelut huomioiden voidaan pitää kannatettavana voimassa olevan lain 38 § ihmiskaupan uhrien varsinaisesta tunnistamisesta kumoamista, ja pääpainon ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta siirtymistä esitetyn vastaanottolain 35 § mukaisesti auttamisjärjestelmälle. Ihmiskaupan uhri on kuitenkin käsite, jota käytetään vastaanottolakia laajemmin, mm. ulkomaalaislain (301/2004) yhteydessä liittyen poliisin toimivaltaan myöntää ulkomaalaislain 52b § mukaista harkinta-aikaa ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevalle ihmiskaupan uhrille. Lisäksi ihmiskaupan uhrin tunnistamisella on laajempia vaikutuksia viranomaistoimintaan, esimerkiksi suoritettaessa kansainvälistä poliisiyhteistyötä. Toimittaessa muiden maiden poliisiviranomaisten kanssa on tyypillistä, että asiassa todetaan, onko uhria tunnistettu ihmiskaupan uhriksi virka-apua pyytävässä maassa. Kaikki poliisin kohtaamat ja ihmiskaupan uhreiksi tunnistetut eivät ole halukkaita hakeutumaan auttamisjärjestelmän asiakkaiksi, vaikka suostuisivatkin tekemään yhteistyötä esitutkintaviranomaisten kanssa.

Esityksen perusteluissa todetaan, että vaikka vastaanottolaissa ei jatkossa säädettäisi Maahanmuuttovirastosta ja esitutkintaviranomaisista varsinaisina tunnistavina tahoina, nämä viranomaiset tunnistaisivat edelleen ihmiskaupan uhreja oman toimivaltansa ja soveltamansa lainsäädännön pohjalta omassa toiminnassaan. Asiassa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että jos esitys toteutuu sellaisenaan ei poliisilla ole mahdollisuutta nimenomaisesti lakiin perustuen tunnistaa henkilöä ihmiskaupan uhriksi, ja on vaara siitä, että sekä uhreissa itsessään, että viranomaistoiminnassa syntyy tarpeetonta epäselvyyttä siitä, millä oikeusvaikutuksilla uhri on tunnistettu ihmiskaupan uhriksi.

Toipumisaika ja ilmoitusvelvollisuus

Esitys lain 38 c § kumoamisesta on kannatettava. Pykälä koskee monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaa ja kuulemista osana ihmiskaupan uhrien ottamista auttamisjärjestelmään, tai sieltä poistamista. Asiantuntijaryhmän tehtävät nykyisellään liittyvät poliisin näkökulmasta erityisesti ulkomailla tapahtuneeksi epäillyn ihmiskaupan uhrin tilanteen arvioimiseen. Ihmiskaupan

uhrien auttamisjärjestelmän kautta viranomaisten tietoon tulevasta rikollisuudesta merkittävä osa koskee ulkomailla tapahtunutta epäiltyä ihmiskauppaa, joka on joko tapahtunut valtioissa joista ei ole mahdollista saada virka-apua esitutkintaan, joihin ei ole rikoksen olosuhteista johtuen mahdollisuutta saada todistajia tai muuta näyttöä kuin asianomistajan oma kertomus, tai jotka muutoin ovat tapahtuneet olosuhteissa, joita esitutkintaviranomaisen on joko mahdoton tai kustannuksiltaan suhteettoman kallis selvittää. Ilman mahdollisuutta suorittaa asiaan liittyviä tutkintatoimia, poliisin edustajan tehtävänä on yleisesti arvioida annettuja tietoja rikoksen tunnusmerkistön osalta. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kehityttyä nykyisen kaltaiseksi valtakunnalliseksi asiantuntijaviranomaiseksi ihmiskaupassa, on poliisin ja asiantuntijaryhmän tunnistamiselle antama panos jäänyt käytettyyn resurssiin nähden varsin vähäiseksi. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on viranomaisena täysin pätevä suorittamaan nykyisen asiantuntijaryhmän tehtävät itsenäisesti, ja nykyinen toimiva yhteistyö poliisin ja auttamisjärjestelmän on riittävä tarvittaessa takaamaan esitutkintaviranomaisen käytettävyyden tunnistamista tehtäessä.

Esityksen muihin kohtiin ei ole lausuttavaa poliisitoiminnan näkökulmasta.

Rikostarkastaja

Pekka Hätönen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 17.11.2022 klo 11:21. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaa-mosta.

Liitteet

-

Jakelu

Hallintovaliokunta

Tiedoksi

Poliisipäällikkö Lasse Aapio
Apulaispoliisipäällikkö Heikki Kopperoinen
Poliisihallitus/Esikunta